

POLUOTOK IZMEĐU MINULE PROŠLOSTI I ŽIVE SADAŠNJOSTI

Pelješki zbornik 5. Uredila Jasenka Maslek. Dubrovnik, 2024.
ISBN: 9770351209001

Prvi svezak *Pelješkog zbornika* objavljen je davne 1976. godine. Njegov glavni i odgovorni urednik bio je Stjepan Vekarić, dok su u sastavu uredništva bili ugledni pelješki povjesničari, arheolozi i arhivisti: Ivo Ferenc, Igor Fisković, Frano Glavina, Zdravko Šundrica i Matko Župa. U predgovoru koji tada potpisuje akademik Igor Fisković istaknuto je da ovaj zbornik predstavlja realizaciju davne želje „svih Pelješčana da se javnosti pruži podrobnija slika o minulom i suvremenom životu” na poluotoku, tako da se u obliku periodične znanstvene publikacije na jednom mjestu okupe stručni radovi i prilozi o pelješkoj prošlosti i sadašnjosti iz raznih perspektivā i disciplinā. U tome prvom svesku bili su zastupljeni radovi koji obrađuju teme iz starije i novije povijesti te prikazuju kulturnu baštinu i prirodne osobitosti poluotoka. Upravo na tim polazištima objavljena su i sljedeća dva sveska *Zbornika* – 1980. i 1984., dok je posljednji broj iz 1987. godine bio zamišljen tematski, vezan uz pelješko brodarstvo.

Nakon gotovo četiri desetljeća pauze, 2024. godine, u izdavaštvu Kulturno-umjetničkog društva „Putniković”, objavljen je peti *Pelješki zbornik*. Kao i prethodni zbornici, i ovaj je svezak zamišljen kao stručno-znanstveni forum za teme Pelješca i širega dubrovačkoga povijesnog kruga. Glavna urednica Jasenka Maslek u predgovoru zahvaljuje svima koji su svojim radom i zalaganjem doveli do obnavljanja ovoga, za Pelješčane iznimno bitnoga, *Zbornika*. Također, spominje i društva i ključne osobe za pokretanje prvih brojeva – Društvo Pelješčana u Zagrebu i Dubrovniku, na čiju je inicijativu pokrenut prvi broj, zatim poimence Stjepana i Nenada Vekarića te Cvita i Igora Fiskovića, članove prvoga Uredničkog odbora. Glavni je urednik prva tri sveska bio Stjepan Vekarić, dok je posljednji, tematski svezak, uredio Cvito Fisković. Naglašavajući tradiciju na kojoj su prethodni svesci objavljeni, Maslek navodi da se *Zbornik* namjerava „profilirati kao stručno-znanstveni časopis koji objavljuje radove iz različitih disciplina humanističkoga područja znanosti, ali i teme iz domene društvenih i prirodnih znanosti koje su povezane sa širim pelješkim okruženjem i prostorima bivše Dubrovačke Republike” (Maslek 2024: 5). Nadalje, Maslek naglašava da se u novom svesku *Pelješkoga zbornika* nastojala slijediti struktura prethodno objavljenih svezaka (s iznimkom posljednjega), pa su radovi podijeljeni u tri tematske cjeline: „Rasprave

i članci”, „Prikazi i recenzije” te „Iz zaboravljenih *škafetina*” (nekadašnje poglavlje „Zapisi i sjećanja”), što odgovara prvotnoj viziji o zborniku koji okuplja znanstveno djelovanje i istraživanja kulturne baštine. Osim tematski i strukturno, peti zbornik s prva četiri sveska dijalogizira i vizualno. Na naslovnici je prikazana zemljopisna karta *Stato di Ragusi: Bocca del Fiume Narenta, Isole di Lesina e Curzola nella Dalmatia prosedutte Dalla Serenissima Republica di Venetia* (Vincenzo Maria Coronelli).

Zbornik sadrži četrnaest priloga podijeljenih u tri spomenute cjeline; u prvom poglavlju „Članci i rasprave” može se pročitati riječ glavne urednice Jasenke Maslek, predgovor Igora Fiskovića, bibliografija radova o poluotoku Pelješcu te šest kategoriziranih radova. U poglavlju „Prikazi i recenzije” četiri su prikaza, dok posljednje poglavlje, „Iz zaboravljenih *škafetina*”, prenosi kratku biografiju i pjesme pučkoga pjesnika Antuna Troboka.

Prvi rad „Bibliografija radova o Pelješcu” u suautorstvu pišu Irena Ipšić, izvanredna profesorica, i Jasenka Maslek, profesorica koja je doktorirala na temi pelješkoga vinarstva. Rad nudi abecedno i kronološki koncipiranu studiju koja istraživačima pruža stabilnu početnu točku istraživanja. Autorice naglašavaju da su ponajprije obuhvaćeni radovi iz društveno-humanističkog područja, uz najavu da će prirodoslovne i tehničke bibliografije, koje su zasad samo djelomično zastupljene, biti dopunjene u sljedećim svescima. Također, izražavaju nadu da će ovako koncipiran rad svim znanstvenicima tijekom istraživanja omogućiti brz pronalazak bibliografskih jedinica, ali i da će svim zainteresiranima ponuditi uvid u raznolike teme i radove vezane uz poluotok Pelješac. Autor dvaju stručnih radova pelješki je povjesničar Ivan Pamić. U članku „Grad – spomen prapovijesne gradine u Nakovani u povijesnim vrelima i usmenoj predaji” rekonstruirao prapovijesnu gradinu, spajajući pritom povijesne izvore i usmenu tradiciju te istražujući znanstvene mogućnosti usmene predaje. U svome drugom članku, „Arheološka topografija Vignja – reinterpretacija starih i pregled novih nalaza iz rimskog razdoblja (1. – 4. stoljeće)”, donosi nova tumačenja crteža broda, korekciju čitanja nadgrobne ploče te prikaz dosad neobjavljenih nalaza (novac, keramika). Nakon arheoloških spoznaja o prapovijesnim nalazima, u izvornome znanstvenom članku „O govorima na poluotoku Pelješcu (jučer, danas, sutra)” autorica, redovita profesorica Marijana Tomelić Čurlin koja izvodi kolegije iz dijalektologije i povijesti jezika na splitskoj kroatistici, nudi dijalektološku analizu specifičnih peljeških govora. Pritom, uokviruje poznatu čakavsko-štokavsku isprepletenost kroz povijesne i demografske promjene te daje kritički pregled i ograničenja ranijih klasifikacija. Naglasak je na dinamičnosti jezičnih promjena pod utjecajem migracija i standardnog jezika te važnosti očuvanja izvornog govora. Zatim slijede tri rada koja istražuju kulturnu baštinu, usmene predaje i običaje na Poluotoku. Jasenka Maslek u preglednom članku „Svećenički poziv – potreba ili duhovno poslanje (na primjerima s poluotoka Pelješca i iz Konavala u

drugo polovini 19. i prvoj polovini 20. stoljeća)” nudi novi pogled na ustaljenu tradiciju u spomenutom vremenskom okviru te propituje uvriježeno mišljenje da su zaređenja redovito bila posljedica siromaštva. Analizom dostupnih primjera, pokazuje složeniju sliku u kojoj su status, nasljeđivanje i prestiž djelovali kao jednako važni motivatori. U šestom radu *Zbornika* „Pelješki zavjeti – oblik tradicijskog vjerovanja” autorica Marija Jozović istražuje narodna vjerovanja i ispituje tradiciju zavjetovanja u 21. stoljeću na području Župe pelješke, koje, premda transformirano društvenim promjenama, i danas čuva identitetsku funkciju, osobito u seoskim sredinama. Tematski se nastavljaajući na taj rad, autori Tonko Barčot i Antonija Prišić u izvornome znanstvenom članku „Žrtva kralja. O običaju paljenja ‘kraja’ i ‘krajica’ na Pelješcu” daju detaljan opis u naslovu spomenutih običaja, na temelju dostupnih izvora te provedenog istraživanja u kojem je sudjelovalo 68 kazivača različitih generacijskih pripadnosti (rođenih između 1928. i 1996. godine).

Nakon poglavlja „Članci i rasprave”, donose se „Prikazi i recenzije” u kojima se kroz četiri prikaza nudi uvid u recentne publikacije blisko vezane uz pelješko područje: Minela Fulurija Vučić prikazuje *Malostonski zaljev – Kraljevstvo kamenice*, Ana Prohaska Vlahinić nudi uvid u knjigu *Običaji i narodna vjerovanja na Pelješcu. Prema zapisima Nikole Zvonimira Bjelovučića*, Joško Jelavić prikazuje *Ribarstvo u općini Trpanj – Leute moj* autora Stanka Karamana, dok se Marin Ivanović osvrće na knjigu *Majstor s našeg mora. Život i rad Celestina Medovića* autora Nedjeljka Subotića (ur. Antun Karaman). Poglavlje „Iz zaboravljenih *škafetina*” prenosi za kulturnu baštinu vrijedne stihove i kratku biografiju pučkoga pjesnika Antuna Troboka, koji je, osim priložene „Pisme o lipoj Margi”, autorom više pjesmama o Celestinu Medoviću.

Dakle, kao što je najavljeno u predgovoru *Zbornika*, uredništvo svjesno inzistira na interdisciplinarnom pristupu te su u *Zborniku* zastupljene teme od arheologije i povijesti, preko dijalektologije, do etnologije i kulturne antropologije. Revitalizacija *Pelješkog zbornika 5* iznimno je vrijedno nastojanje da se očuva kulturni identitet poluotoka Pelješca te da svim istraživačima omogući prostor na kojem će moći znanstveno djelovati. Sadržajno, peti svezak *Pelješkog zbornika* nudi ravnotežu između tradicije i obnove te kao nasljednik starijih svezaka, čuva prepoznatljive forme te otvara prostor interdisciplinarnom pristupu. Bibliografska podloga, dvije povijesno-arheološke studije, rad iz dijalektologije i tri rada iz područja etnologije, uz prikaze recentnih znanstvenih publikacija, čine ovaj svezak vrijednim za sve koji se bave Pelješcem, bilo profesionalno ili iz rasonode. Također, objava *Pelješkoga zbornika 5* predstavlja i ozbiljan doprinos humanističkim i društvenim znanostima.

Mirna Glavinić